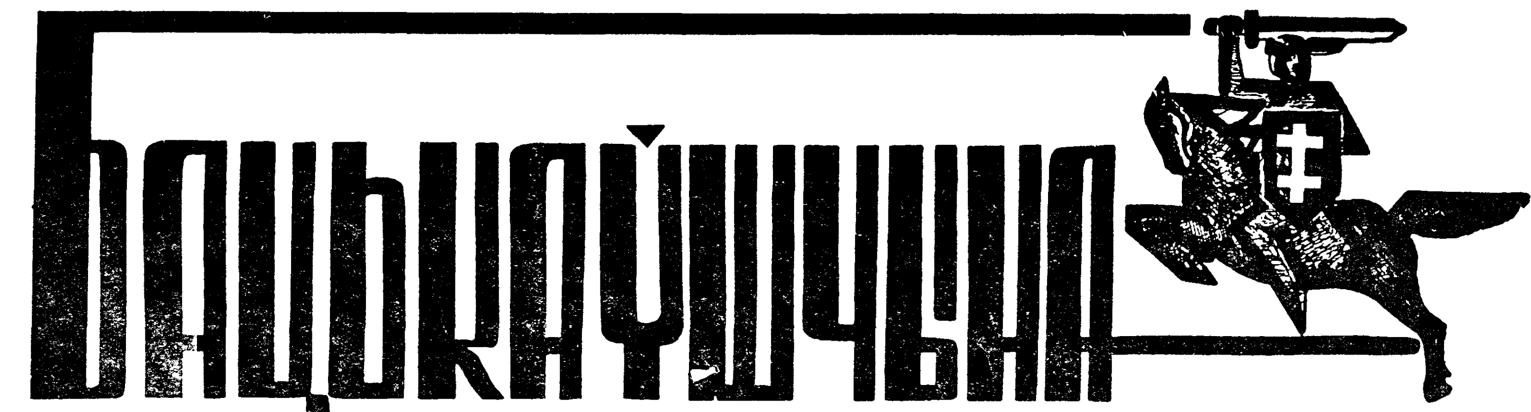

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН.

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠČYNA" („VATERLAND")
Herausgeber: Wladimir BORTNIK
Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Baćkauščyna" („Das Vaterland"), (13 b) München 19, Schliessfach 69.

Druck. „LOGOS", Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 19, Bothmerstr. 14
Цана: Нямеччына: на год. — 14,— м.; 6 м-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.; **ЗША і Канада:** на год — 8,— д.; 6 м-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 нумар — 0,20 м. **Ангельшчына й Аўстралія:** 39 шыл.; 21 шыл.; 12 шыл.; 1 шыл. **Бэльгія:** 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. **Францыя:** 800 фр.; 450 фр.; 250 фр.; 20 фр. **Аргентына:** 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. **Перасылка лётніцкай поштай каштуе падвойна. Падвойныя нумары каштуюць падвойна. Паадзіночныя нумары газэты разам з «Каласкамі» ўважаюцца за падвойныя.**

Банковае конто: Zeitung „Baćkauščyna", Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE" | DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND" | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER "THE FATHERLAND"

№ 46 (482) — Нядзеля, 13 сьнежня 1959 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 13

Адведзіны дванаццацёх дзяржаваў

Бягучы год правільна называюць гадам дыпляматычных падарожжаў і адведзінаў, якія замянілі міжнародныя канфэрэнцыі і пісьменныя вымены дыпляматычных нотаў. З глядзішча на іхных удзельнікаў гэтыя падарожжы мелі дваякі характар: падарожжы кіраўнікоў дзяржаваў варожых блёкаў, якія распачаў у канцы яшчэ мінулага году заступнік Хрушчова Мікаян паездкай у Амэрыку й віцэпрэзыдэнт Ніксан ужо ў гэтым годзе ў Савецкі Саюз, а закончыў Хрушчоў верасьнёўскімі гастролямі ў Амэрыцы; з другога боку гэта былі ўзаемныя візыты заходніх саюзьнікаў, якія ў дадзены мамэнт завяршае прэзыдэнт Айзэнгауэр сваім падарожжам у дванаццаць дзяржаваў твох кантынэнтаў — Эўропы, Азіі й Афрыкі.

Апошняе падарожжа Айзэнгаўэра зьяўляецца запраўдным рэкордам, нябывалым дагэтуль у дыпляматычнай дзейнасьці прэзыдэнта Задзіночаных Штатаў Амэрыкі, якое можа быць прыраўнаванае толькі да падарожніцкай акцыі памерлага Далеса.

Гэтак 4 сьнежня знаходзіўся два дні амэрыканскі прэзыдэнт у Рыме і, апрача гутарак з італьянскім прэзыдэнтам Громнчы, злажыў візыту рымскаму папе. 6 сьнежня наведаў турэцкую сталіцу Анкару, 7 і 8 пакістанскую сталіцу Карачы. Далей Афганістан, пасьля цэлых пяць дзён затрымаецца ў сталіцы Індыі Нью Дэлі. 14 сьнежня прыбудзе ў іранскую сталіцу Тэгеран, у грэцкую Афіны, далей наведае Туніс і Францыю, каб напасьледак адведаць генэрала Франко ў Мадрыдзе й султана Марока ў Рабаце. І толькі 22 сьнежня вернецца ў Вашынгтон.

Вымова гэтых падарожжаў Айзэнгаўэра няндвузначная. Пачынаючы ад Мадрыду й канчаючы Нью Дэлі й Карачы, адведае ён усё паўдзённае заплечча Савецкага Саюзу, якое йдзе па лініі Атлянтычнага пакту, Багдадзкага пакту й СЭАТО й зьяўляецца найбольш загрожаным аб'ектам камуністычнай экспансіі. Факт аж пяцідзённага пабыту ў Нью Дэлі выразна паказвае, што галоўная ўвага мае быць прысьвечаная Індыі, якраз гэтай экспансіяй найбольш загрожанай. Можна дадумоўвацца, што прэзыдэнт ЗША выступіць з афэртай больш узмоцненай эканамічнай і ваеннай помачы для гэтай найвялікшай пасьля Кітаю краіны паўдзённа-ўсходняй Азіі. Не падлягае тады сумлеву, што Масква й Пэкін зьяўляюцца моцна занепакоенымі гэтай акцыяй амэрыканскага прэзыдэнта.

Для нас падарожжа прэзыдэнта Айзэнгаўэра мае вялізарную палітычную вымову. Яно паказвае, што Амэрыка, парваўшы яшчэ ў канцы мінулага стагодзьдзя з палітыкай ізаляцыянізму, поўнасьцяй і ўсебакова заціскае арганічную сувязь з цэлым вольным сьветам, узяўшы на сябе цяжкае й адказнае заданьне кіраўніцтва апошнім.
З другога боку, такое неспадзяванае й шырокае ў сваім абсягу падарожжа вымоўна сьветчыць аб тым, што сытуацыю на паўдзённым заплеччы Савецкага Саюзу й камуністычнага Кітаю ўважае Амэрыка наважнай і моцна загрожанай. Адначасна Вашынгтон выказвае сваю цьвёрдую наважанасьць на гэтым важным адрэзку энэргічна й станоўча працідзеянічаць камуністычнай экспансіі з мэтай спыніць яе далейшае пашырэньне.

Ня прыпадковай зьяўляецца візыта Айзэнгаўэра і ў Мадрыдзе. Як ведама, Гішпанія Франка, ня гледзячы на ейны антыкамунізм, была доўгі час заходнімі дзяржавамі байкатаваная з прычыны ейнага таталітарнага ладу. Апошнім аднак часам пашыраюцца на Захадзе, асабліва ў Амэрыцы, галасы за ўцягненьнем Гішпаніі ў сыстэму заходняе абароны. Трэба тады спадзявацца, што пасьля адведзінаў Айзэнгаўэра Гішпанія ў хуткім часе станецца сябрам Атлянтычнага пакту. Паездка ў Туніс і Марока, а так-жа ў Францыю бясспрэчна мае на мэце памагчы Францыі разьвязаць заблытанае ўвесь час пытаньне дачыненьняў з Паўночнай Афрыкай.

І Масква і Пэкін якраз у вапошні час узмоцнілі свой паход у паўдзённым кірунку, знаходзячы там найслабейшае месца ў сыстэме заходняй абароны. Само сабой зразумела, што адведзіны Айзэнгаўэра не абмяжуюцца адно толькі да прыязных гутарак і куртуазыйных жэстаў. У пары зь імі бясспрэчна будуць ісьці й канкрэтныя мерапрыемствы, накіраваныя на ўзмацненьне антыкамуністычнага фронту. Існуюць тады ўсе падставы верыць, што камуністычная экспансія на поўдзень будзе ў сувязі з гэтым значна асьлабленая, а пазыцыя Захаду ўзмоцненая.

Язэп Карапсўскі

Напярэдадні пленуму ЦК КПСС

На 22 сьнежаня сёлета назначаны чарговы пленум ЦК КПСС. Адзіным, афіцыяльна абвешчаным, пытаньнем ягонага парадку дня мае быць стан сельскае гаспадаркі СССР. На разгляд пленуму ўнесены ў прыватнасьці наступныя праблемы савецкае сельскае гаспадаркі: «... аб збольшаньні вытворчасьці збожжа, цукровых буракоў і ... іншых прадуктаў, аб разьвіцьці грамадзкае жывёлагадоўлі ... аб умацаваньні калгасаў і саўгасаў кадрамі, аб далейшай мэханізацыі сельскае гаспадаркі, павышэньні прадуктыўнасьці працы й зьніжэньні сабекошту прадукцыі, аб умацаваньні грамадзкае гаспадаркі калгасаў ... («Праўда», 11. 11. 1959).

На пленуме будуць заслуханыя справаздачныя даклады аб стане сельскае гаспадаркі ў галоўных рэспубліках: РСФСР, Украіне, Казахстане, Беларусі, Узбэкістане, Таджыкістане й Азэрбайджане.

Першае паведамленьне аб гэтым пленуме без пададаньня дакладнае даты зьявілася ў прэсе яшчэ 14 ліпеня, гэта значыць хутка пасьля заканчэньня працы чэрвеньскага пленуму ЦК.

Перадчаснае паведамленьне аб назначэньні пленуму мела дзьве мэты: пераканаць грамадзтва аб дэмакратычнасьці арганізацыйных прынцыпаў і практычнай дзейнасьці ЦК КПСС; ладняць прадуктыўнасьць працы й забясьпечыць выкананьне плянаў дзяржаўных пастаўак пры дапамозе прыняцьця калгасамі й саўгасамі дадатковых забавязаньняў у гонар надыходзячага пленуму.

Савецкая прапаганда разгарнула кампанію спаборніцтва за дастойную сустрэчу пленуму вытворчымі дасягненьнямі.

Яшчэ й цяпер у савецкай прэсе паведамляецца аб вялікіх вытворчых дасягненьнях паасобных калгасаў і саўгасаў, раёнаў і вобласьцяў. Шмат і калярова гаворыцца аб паасобных ударніках камуністычнае працы у сельскай гаспадарцы. Аднак гэта толькі спроба прыкрыць агульны нездавальняючы стан савецкае сельскае гаспадаркі. З кожным днём становіцца ўсё больш відавочным, што, напершае, сёлета савецкая сельская гаспадарка ня толькі ня выканала плянавых вытворчых заданьняў першага году сямігодкі, але й паводля важнейшых наказьніках стаіць ніжэй мінулага году, а, падругое, усё больш выразьней выяўляецца крызыс цяперашніх арганізацыйных формаў савецкае сельскае гаспадаркі. Трэба адзначыць, што савецкая статыстыка скрывае дадзеныя аб валавым зборы збожжа сёлета. Яна хавае іх за агульнымі супакаяльнымі, але вельмі сымптаматычнымі цьверджаньнямі, што хлеба ў краіне будзе дастаткова, што валавы збор збожжа сёлета ня ніжэй «сярэдняга збору за апошнія пяць год», або што сёлета сабрана збожжа больш, чымся зьбіралася да падняцьця цаліны ў 1949—53 гадох.

Ужо самое параўнаньне валавога збору сёлетняга із зборам у 1949—53 гадох, г. зн. з гадамі, у якія, паводля цьверджаньняў Хрушчова, «краіна паводля збору збожжа стаяла на ўзроўні дарэвалюцыйнае Расеі», гаворыць шмат. Ніжэйшы чымся летась быў сабраны ўраджай цукровых буракоў, садавіны, бавоўны й некаторых іншых тэхнічных культураў. Нездавальняючы стан пануе і ў жывёлагадоўлі.

У савецкай прэсе цяпер ужо значна асьцярожней гаворыцца аб магчымасьці ў бліжэйшы час дагнаць і перагнаць ЗША ў вытворчасьці прадуктаў жывёлагадоўлі на душу жыхарства.

На XXI зьезьдзе КПСС Хрушчоў настойліва патрабаваў узмоцніць змаганьне за зьніжэньне ўсё яшчэ вельмі высокага сабекошту прадукцыі сельскае гаспадаркі. У часе свайго нядаўнага пабыту ў ЗША ён пробваў выясьніць гэтае зьявішча лішняй колькасьцяй працоўных рук у калгасах, адсутнасьцяй магчымасьці поўнага й рацыянальнага выкарыстаньня іх. Аднак-жа савецкая прэса, прызнаючы неразьвязаную праблему зьніжэньня сабекошту прадукцыі «адным з самых важных і неадкладных заданьняў у сельскай гаспадарцы», паказвае на зусім іншыя прычыны. «У калгасах і саўгасах, — піша «Праўда» з 24. 10. 59, — яшчэ вялікія затраты на вытворчасьць прадукцыі. Тлумачыцца гэта тым, што шматлікія працаёмкія працэсы выконваюцца ручна. Навет у збожжавай гаспадарцы, найбольш абсталяванай тэхнікай, не хапае раду важных мэханізмаў ...»

Сьпешна ажыцьцяўляная апошнімі гадамі мэханізацыя сельскае гаспадаркі прыняла самыя карыкатурныя формы. Шматлікія сельскагаспадарчыя машыны й прылады, асабліва плугі, жняркі, камбайны й інш., сэрыйна прадукаваныя савецкай прамысловасьцяй, зусім няздатныя для эксплятацыі. У савецкай прэсе ёсьць шмат паведамленьняў аб тым, што яны зусім не выкарыстоўваюц-

(Заканчэньне на 3-яй бачыне)

Пахвалы... у ваблічча голаду

У канцы лістапада сёлета адбылася сэсія Вярхоўнага Савету БССР. На ёй быў разгледжаны плян разьвіцьця народнай гаспадаркі Беларускай ССР на 1960 год, дзяржаўны бюджэт рэспублікі на гэты год ды іншыя пытаньні.

На сэсіі выступіў з прамовай першы сакратар ЦК КП Беларусі Мазураў. З самага пачатку сваёй прамовы Мазураў паведаміў «аб вялікай радасьці», якая яго ахапіла й павінна парадаваць «усіх працоўных Беларусі». Прычынай радасьці Мазурава было атрыманьне прывітаньня ЦК КПСС і савецкага ўраду ў сувязі з «буйнымі дасягненьнямі» сельскай гаспадаркі ды асабліва датэрміновага выкананьня плянаў здачы дзяржаве збожжа, мяса, яек, садавіны й іншых прадуктаў. Мазураў адзначыў, што гэтая пахвала й прывітаньне зьяўляюцца вялікім гонарам для беларускага народу.

Пры якіх-жа ўмовах калгасы й саўгасы Беларусі так дасканала й датэрмінова выканалі плян здачы дзяржаве прадукцыі сельскае гаспадаркі? У сваёй прамове Мазураў адзначыў, што сёлета Беларусь была ахоплена страшэннай засухай. Калгасы й саўгасы сустрэліся зь нязвычайнымі цяжкасьцямі і «не атрымалі шмат сельскагаспадарчай прадукцыі», — сказаў Мазураў.

Такім чынам няма ніякага сумлеву, што для працоўных масаў рэспублікі ды асабліва калгасьнікаў гэты год зьяўляецца найцяжэйшым. Недарод заўсёды нясе народу незьлічоныя бядоты ды найбольш за ўсё кладзецца цяжарам на калгаснае сялянства. Трэба мець на ўвазе, што прысялібныя дзялянкі й да гэтага часу былі для калгасьнікаў асноўнай крыніцай існаваньня. Тымчасам і гэтыя дзялянкі ў гэтым засушлівым годзе мала дапамогуць. Навет пры нармальных умовах, пры напружаных плянах здачы агульнакалгаснай прадукцыі дзяржаве, калгасьнікі атрымліваюць за сваю працу нязвычайна мізэрную натуральную й грашовую аплату, а пры недародзе яна не перавышае некалькіх грамаў збожжа на працоўны дзень.

Здавалася-б, што пры такой агульнай бядоце кіраўнік партыі Мазураў мусіў-бы ў сваёй прамове на сэсіі паведаміць, што зрабіла партыя і ўрад для палягчэньня тых цяжкасьцяў, якія прынесла засуха й недарод. Аднак Мазураў аб гэтым нічога не сказаў на сэсіі. Вось як выглядаюць на справе запраўдныя «клопаты» партыі аб дабрабыце народу, пра што няспынна гаворыць савецкая прапаганда.

Якімі спосабамі й сродкамі ў надзвычайна засушлівы год удалося калгасам і саўгасам выканаць ня лёгкія сацыялістычныя забавязаньні і ў верасьні здаць дзяржаве збожжа? Мазураў тут паклікаецца на тое, што ў пачатку гэтага году наведаў Беларусь «дарагі госьць» — Мікіта Хрушчоў. Як адзначыў Мазураў, Хрушчоў вельмі дакладна разабраўся ў беларускіх справах, крытыкаваў кіраўніцтва сельскай гаспадаркі, а самае галоўнае й найлепшае — Мікіта Хрушчоў даў «надзвычайна добрыя парады», якім чынам падняць сельскую гаспадарку на Беларусі. Наведаньне Менску Хрушчовам, — казаў Мазураў, — выклікала магутны ўздым працоўнай і палітычнай актыўнасьці беларускага народу. Гэтым тлумачыць ён выкананьне плянаў здачы сельскагаспадарчай прадукцыі датэрмінова, ня гледзячы на надзвычайна цяжкі засушлівы год.

Хто-ж паверыць гэтаму бязглуздаму тлумачэньню Мазурава!? Камуністычнае кіраўніцтва Беларусі на чале з Мазуравам усё паставіла на ногі, каб у першую чаргу здаць дзяржаве той мізэрны ўраджай з калгасных палёў. Тое-ж, што засталося калгасьнікам за іх цяжкую працу, Мазурава менш за ўсё цікавіць. Пахвала й ласка новага бальшавіцкага дыктатара Хрушчова цікавіць Мазурава куды больш, чымся жыцьцёвыя інтарэсы беларускага народу.

В. Б.

НА АКТУАЛЬНЫЯ ТЭМЫ

Нядаўна лібанская газэта «Эль Амаль» пісала: «Права народаў на самавызначэньне не падлягае больш сумлевам у заходнім сьвеце, і былыя каляніяльныя дзяржавы паступова падрыхтоўваюць свае калёніі да незалежнасьці. Таму гаварыць цяпер аб заходнім імпэрыялізьме й каляніялізьме — бяссэнсава.»

Гэтую цытату з арабскай газэты падаем таму, каб зьвярнуць увагу на факт, што навет у краінах яшчэ нядаўна паняволеных заходнім імпэрыялізмам грамадзкая думка ня мае больш ніякага сумлеву ў тым, што былыя каляніяльныя дзяржавы ідуць насустрач незалежніцкім імкненьням апошніх, у тэй ці іншай ступені яшчэ падуладных ім, народаў і тэрыторыяў, і навет падрыхтоўваюць іх да атрыманьня незалежнасьці.

Рух за палітычную раўнапраўнасьць народаў апошнімі гадамі прыняў мала кім прадбачаныя памеры. Ужо ня штогоду, але амаль штомесяц адна за аднай падымаюцца або вырашаюцца паднятыя раней праблемы прызнаньня незалежнасьці тэй або іншай афрыканскай ці азіяцкай краіны. Калі, напрыклад, яшчэ пару год таму, у гутарцы з бэльгійскім інтэлігентам закранулася пытаньне, што, напэўна, Бэльгійскае Конга хутка таксама паставіць дамаганьне аб незалежнасьці, — ён уважаў гэта абсурдам. Бярэм гэты выпадак, бо Бэльгійцы — грамадзяне краіны, якая, як ведама, сама параўнаўча нядаўна змагалася за сваю незалежнасьць, і ім нельга адмовіць прыхільнасьці да справядлівага разьвязаньня любой нацыянальнай праблемы. Тымчасам, не прайшло й пары год, як Бэльгійскае Конга стала на парозе свае незалежнасьці. І гэта ня гледзячы на тое, што, як слушна цьвердзілі Бэльгійцы, яны вывелі карэннае насельніцтва гэтай тэрыторыі на шлях цывілізацыі й прагрэсу, улажылі шмат капіталаў у разьвіцьцё мясцовай прамысловасьці.

Гэты й шмат іншых падобных фактаў даказваюць, што годнасьць кажнага народу, як і кажнага асобнага чалавека, церпіць да таго часу, пакуль ён падпарадкаваны іншым. Заходняя цывілізацыя зразумела вялікі гуманны сэнс гэтага пытаньня, зразумела ягоную важнасьць для будучага, новага, свабоднага сужыцьця свабодных людзей і народаў. Часта не бяз стратаў для сваіх інтарэсаў і амбіцыяў, заходні сьвет прысьпешаным тэмпам ліквідуе цяпер рэшткі застарэлай спадчыны мінулай эпохі, каб пачаць новую на новай, больш справядлівай, аснове.

Няма сумлеву, што да гэтага, у пэўнай ступені, падштурхвае яго пагроза з боку камунізму. Кажны думаючы чалавек добра сабе ўяўляе памеры гэтай пагрозы й разумее ейныя рухаючыя сілы. Адна з гэтых сілаў — гэта рафінаваная камуністычная прапаганда.

Мы тут хочам яшчэ і яшчэ раз падкрэсьліць, што на гэтым адрэзку Захад далёка не на вышыні свайго заданьня. У той час, як камуністычны блёк усімі магчымымі для прапаганды шляхамі намагаецца ў вачох сьвету падарваць аўтарытэт і выкрывіць палітыку вядучых заходніх краінаў, гэтыя краіны да сяньня не здабыліся на тое, каб сваю контрапрапаганду паставіць на належны ўзровень, выкарыстаўшы для гэтага найбольш важкія контраргуманты. А такія нявыкарыстаныя контраргуманты існуюць. Бальшавіцкая прапаганда й далей імкнецца загнаць клін паміж былымі каляніяльнымі народамі й заходнімі дзяржавамі, спрытна спэкулюючы на чулых нацыянальных пачуцьцях народаў Азіі й Афрыкі. У гэты самы час, Захад, выявіўшы столькі добрай волі ў справе прысьпешаньня эманцыпацыі каляніяльных народаў, давёўшы, што права народаў на самавызначэньне ён ня толькі прызнае ў тэорыі, але ажыцьцяўляе на практыцы, — гэты свой вялізарны маральны здабытак ён да гэтага часу ня імкнецца належна паказаць паняволеным народам загражаючай яго расейска-бальшавіцкай імпэрыі, ня імкнецца параўнаць бальшавіцкую прапаганду з запраўднай пастаноўкай нацыянальнай праблемы на Захадзе, з аднаго боку, і ў савецкім блёку ды, у першую чаргу, у самым СССР — з другога. Ніякімі, ні рацыянальнымі, ні маральнымі меркаваньнямі нельга апраўдаць таго, што, у змаганьні свабоды з тыраніяй, натуральныя саюзьнікі свабоды — народы, якія імкнуцца да свабоды й незалежнасьці — гэтай свабодай часта ігнаруюцца. Выпадкі, калі некаторыя дзейнікі на Захадзе хацелі-б і далей бачыць свабоду, аб непадзельнасьці якой сяньня так шмат гаворыцца, падзеленай у дачыненьні да падсавецкіх народаў — нас, бязумоўна, ня цешаць. Але яны нас і не палохаюць, бо гэта — перажыткі мінулага. Мы маем ужо ўсе падставы глядзець у будучыню толькі з аптымізмам. У эпоху, калі разваліваюцца ўсе імпэрыі, ніякія сілы ня ўтрымаюць і апошняй — расейска-бальшавіцкай.

Час ідзе на карысьць нам, а мы ідзем із часам.

М. К.

Гавораць дакумэнты

Перад Слуцкам і пасьля Слуцку

(Аб беларускім паўстанскім і партызанцкім руху 1918—1924 гадоў)

Слуцкае паўстаньне, ці праўдзівей франтавая вайна войск БНР з бальшавікамі, у нашай прэсе больш-менш дастаткова апісана, хоць-бы толькі й прынагодна, пры адзначаньню гадавінаў Слуцкага паўстаньня. Затое-ж вельмі мала (каб не сказаць — зусім) прысьвячалася ўвагі іншым раёнам Беларусі, у якіх так зацята збройна змагалася наша моладзь з акупантамі, працягваючы гэтае змаганьне асабліва эфэктоўна да пачатку 1923 году, а ў некаторых мясцох навет да пачатку 1925 году.

Заданьне аўтара гэтых радкоў і ёсьць якраз прадэманстраваць гэта апублікаваньнем хоць-бы некалькіх дакумантаў, узятых з архіву Ураду БНР, якія так яскрава адлюстроўваюць тагачасныя настроі і той вайсковы фанатызм нашай моладзі ў змаганьні з акупантамі на абодва бакі, раней польска-бальшавіцкага фронту, а пазьней — рыскае мяжы.

Адзін з такіх дакумантаў — рапарт ахвіцэра, удзельніка партызанскага руху Віцебшчыны, зложаны палкоўніку Езавітаву — шэфу вайскова-дыпляматычнай беларускай місіі ў Латвіі; іншыя дакуманты — зь дзеяў беларускіх партызанаў у Заходняй Беларусі.

Каб лягчэй зразумець трагэдыю беларускіх партызанаў ды палажэньне Ураду БНР — неабходна памятаць, што тое ўсенароднае супраць-бальшавіцкае паўстаньне ўва ўсходня-паўночнай часткі Беларусі было здушана й зьліквідавана толькі таму, што заходні дэмакратычны сьвет застаўся тады абсалютна глухім і нямым на ўсе апэлі-зваროты Ураду БНР аб матар'яльна-збройнай дапамозе партызанам. У архіве БНР мы знайходзім найчасьцей такія адказы Ураду БНР з боку заходніх дзяржаваў: «У пытаньні расейскае рэвалюцыі хочам захаваць поўны нэўтралітэт» (Данія, Швэцыя), або «Мы ня можам умешвацца ў нутраныя справы Расеі» (адказ амэрыканскага прадстаўніка на Прыбалтыку).

Іншае, аб чым трэба ведаць, чытаючы зьмешчаныя дакуманты зь дзейнасьці беларускіх партызанаў пад польскай акупацыяй, гэта наступнае:

1) Партызанскі рух у Заходняй Беларусі ўжо не насіў той стыхійны й нескаардынаваны характар як гэта было ў Усходня-паўночнай Беларусі. Пачынаючы з 1920 году рух гэты быў поўнасьцяй скаардынаваны й падпарадкаваны Ураду БНР, які прабываў тады ў Коўні.

2) Беларускія партызаны мелі свой Галоўны Штаб на тэрыторыі Летувы (у Таўрычэнах) на чале з назначанымі Урадам БНР ахвіцэрамі (палкоўнік Канапацкі, пасьля палкоўнік Карабач) і згодна міждзяржаўнай тайнай умовы Беларусі з Летувой, летувіскі ўрад забавязаўся ўсімі яму даступнымі сродкамі падтрымліваць беларускі паўстанчы рух у Польшчы. Дзеля гэтага пры галоўным беларускім паўстанцкім штабе ў Таўрычэнах была школа падрыхтоўкі кадраў, а таксама там знаходзіўся 1-шы беларускі батальён рэгулярнага войска; раненыя партызаны, перасыланыя ў Летуву — прыймаліся ў летувіскія шпіталі.

3) Між Урадам БНР і Урадам Заходняй Украіны (прэз. Пятрушэвічам) была падпісаная таксама тайная ўмова аб каардынацыі партызанскіх акцыяў (21 кастрычніка 1922 году) супраць польскіх акупантаў.

Урад БНР разьлічваў, што ў дадзеных абставінах найбольш пэрспэктыўным і ідэяльным было стварыць на пачатку, як П'емонт, беларускую дзяржаву з абшараў Заходняе Беларусі. Гэта было тым больш неабходным, таму што Беларусы не атрымалі дапамогі ад Захаду на змаганьне з бальшавікамі для стварэньня беларускае дзяржавы ў яе этнаграфічных межах. Затое саюз з украінскімі заходнімі землямі, што разам давала 12 міліёнаў насельніцтва (на 32 міліёны ўсяе Польшчы) ды саюз зь Летувой, як незалежнай ужо дзяржавай — пры выкліканьні фактычнай вайны шляхам партызанцкага змаганьня з польскай акупацыяй, прынамсі давалі надзеі на тое, што Польшча, таксама й пад націскам Антанты, калі не прызнае поўнай незалежнасьці Заходняе Беларусі й Заходняе Украіны, дык прынамсі згодзіцца на палітычную аўтаномію гэтых абшараў, з собскімі арміямі, адміністрацыямі й г. д., што стварыла-б тады базу для наступных этапаў у змаганьні за незалежнасьць і задзіночаньне ўсіх этнаграфічных земляў як Беларусі так і Украіны.

*

З РАПАРТУ АДНАГО АХВІЦЭРА, ПАДАДЗЕНАГА ПАЛКОЎНІКУ ЕЗАВІТАВУ К. — ШЭФУ БЕЛАРУСКАЙ ВАЕННА-ДЫПЛЯМАТЫЧНАЙ МІСІІ Ў ЛАТВІІ.

(Пераклад з расейскага)

Партызанцкае змаганьне супраць бальшавікоў у губэрнях: Менскай, Магілеўскай, Віцебскай, Смаленскай і часткі Пскоўскай з восені 1918 году да жніўня 1920 году.

2-га лістапада (паводля новага стылю) 1918 году я вярнуўся зь нямецкага палону додому й амаль з гэтага дня пачаў прыймаць пасярэдні й беспасярэдні ўдзел у партызанцкіх арганізацыях, што апэравалі ў вышэйзгаданых мясцовасьцях.

У першыя месяцы бальшавізму, калі ён гаспадарыў толькі ў буйнейшых цэнтрах, па вёсках і мястэчках было спакойна. Але вобраз хутка зьмяніўся, калі чырвоныя рэвалюцыйныя банды хлынулі зь вялікіх гарадоў на правінцыі. Напачатку, пакуль бальшавікі ня мелі яшчэ цьвердае ўлады, жыхарства ўсялякія распараджаньні й загады бальшавікоў поўнасьцяй ігнаравала, а вельмі часта чырвонаармейцаў і новасьпечаных камісараў, якія зьяўляліся ў вёсках, зьбівала, або й проста забівала. У меру-ж замацоўваньня Савецаў — падобныя бунты што раз то радзей праходзілі бяскарнымі. Рэпрэсіі бальшавікоў, у бальшыні выпадкаў — барбарскія, выклікалі рэакцыю жыхарства, і пачатыя ў лістападзе паасобныя збройныя выступы супраць бальшавікоў, хутка выліліся ў вялікае народнае паўстаньне, ахапіўшае шэраг паветаў: Віцебскі, Аршанскі, часьць Смаленскага, Парэцкі, часьць Тарапецкага, Сураскі, Духоўшчынскі, Бельскі, Гжацкі, Вяземскі, Дарагабускі, Еленскі, амаль падкочваласа пад Маскву. Больш двух тыдняў ня было чыгуначнае сувязі між Смаленскам і Масквой. Некалькі з названых павятовых гарадоў былі занятыя паўстанцамі, а шмат камуністых, якія ня ўправіліся схавацца, былі выбітыя. Паўстаньне гэтае мела стыхійны характар. Яно ня было, нажаль, арганізавана плянава. Дзесьці-хтосьці пачаў — і пакацілася. Спачатку паўсталі ў некалькіх валасьцях Парэцкага й Бельскага паветаў, а ў іншых мясцох прыступілі ім на падтрымку. Арганізатарамі паўстаньня на мясцох у бальшыні выпадкаў былі былыя ахвіцэры, настаўнікі й партызанцкая маса — сяляне й мяшчане.

У гэты час выдзяляюцца як найлепшыя арганізатары й бязумоўна як ідэйныя змагары наступныя асобы: тры браты ахвіцэры — Жыгловы (Парэчча), Князь Сярэбраны-Воўкаў (Белы), «Баран Кыш» (настаўнік — Духаўшчына), былы паручнік Белікаў (Гжацк), камандант г. зв. «Леленквінскай роты» (Леленквіна — станцыя Рыга-Арлоўскай чыгункі каля Смаленску), атаман Варонька (паручнік Воранаў — Ветш і Сураж), камандзер шмат нашумеўшага Чырвонага Сеньненскага палку (Ворша, Сеньна), радавы (прозьвішча забыўся) і цэлы рад другіх кіраўнікоў, якія нат часамі ўнікалі сабе прысвойваць клічкі.

Два правадыры, што зьяўляліся ў розных мясцовасьцях, ня маючы сваёй сталай базы — ведамыя: «палкоўнік Вераб'ёў» (разграбленьне складу зброі ў Вялікіх Луках) і «атаман Сокал» — арганізатар «Зялёных».

Ня гледзячы на так вялічэзны размах, у гэтай усходняй часткі Беларусі паўстаньне ў цэлым было хутка разьбіта бальшавікамі. Прычыны: нескаардынаванасьць, адсутнасьць патрэбнае сувязі, адсутнасьць адзінага кіраўніцтва. Пры першых сканцэнтраваных і моцных ударах чырвонай арміі — паўстанская маса хутка пачала таяць. Незадоўга засталіся толькі драбнейшыя аддзелы, хоць, праўда, ужо запраўдных партызанаў. Яны прадоўжвалі гэраічна змагацца, але вытрымаць націск у сотні разоў перавышаючага працівніка, зразумела, былі ня ў стане. Адзіным для іх выхадам было забрацца як найдалей у балотністыя лясы, што яны й зрабілі.

Апанаваўшы вёскі, чырвоныя ўзяліся за расправу з жыхарствам. Цяжка апісаць усе зьверствы й масавыя расстрэлы, зрэшты, ці-ж аб гэтым усім ня ведаме? Ёсьць валасьці, у якіх ня знойдзеце хаты, дзе-б каго-небудзь не расстралялі. І як звычайна водзіцца, ахвярай бальшавіцкай жорсткасьці стаўся найбольш пасіўны элемэнт, г. зн. той, хто ня чуў за сабой асаблівай віны й думаў, што віхор пракоціцца міма яго. Усе-ж, што пачувалі сябе, «вінаватымі» —прыхаваліся, або разьбегліся.

Бальшавікі пасьля гэтага ўсіх тых, што не вярнуліся зь лесу, абвесьцілі «вне закону» і гэтым самым замацавалі кадры сталых партызанаў, а ў вёсках выклікалі такі настрой, што, бяру на сябе сьмеласьць (як той, што знае добра Саўдэпію) цьвердзіць, што наўрад ці дзе-небудзь ёсьць такія антысавецкія настроі, як у вышэйназваных мясцовасьцях. Із 100 хатаў у 99 вы можаце сьмела заходзіць, калі вы хаваецеся ад чырвоных, і там знойдзеце прытулак, хлеб і сяброў.

Пасьля здаўленьня агульнага паўстаньня, змаганьне з бальшавікамі працягвалася й працягваецца да сяньняшняга дня, але ўжо сталымі партызанамі, у форме неспадзяваных налётаў. Трэба пры гэтым ведаць, што на аддзел у 40-60 партызан «внезаконьнікаў» — актыўных сяброў групы — прыходзіцца заўсёды сотні тры-чатыры тайных, што жывуць у сябе дома ды прыймаюць удзел у паасобных налётах.

Сталыя партызаны зарганізаваныя ў наступных раёнах: 1) Сеньненскі павет, 2) Віцебскі, Сураскі, Вялікі, Усьвяцкі й частка Тарапецкага, 3) Бельскі й Гжацкі, 4) Парэцкі, Духаўшчынскі й частка Смаленскага.

Усялякія-ж выступленьні ў іншых сумежных паветах, памойму, павінны быць прыпісаны далейшым рэйдам якой-небудзь з вышэй названых 4-х групаў, а часамі й «зялёным», як элемэнту ня сталаму й пераходнаму.

Зь ведамых атаманаў засталіся паранейшаму браты Жыгалавы, «Князь Сярэбраны», «Баран Кыш».

Дзеяньне партызанаў, разглядаючы па групах, прадстаўляецца прыблізна гэтак:

1-ая група (Сенна, раён лясістай мясцовасьці, па дарозе Ворша-Віцебск). Пасьля ліквідацыі Сеньненскага полку, сфармаваліся аддзелы, якія былі добра ўзброеныя, уключна да артылерыі, мелі добрых кіраўнікоў. З часам, аднак, наплыў дээртыраў (падчас савецкае мабілізацыі), элемэнту менш мужнага, зрабіў менш паваротнымі гэтыя аддзелы. Пры наяўнасьці арганізатарскіх сілаў тут дастаткова запальнага матар'ялу, каб распаліць агонь паўстаньня.

У раёне Магілева дзеялі пераважна «зялёныя», скупішчамі да 10-15 тысяч чалавек. Але на «зялёных» шмат затрымліваецца не даводзіцца. Каб іх выкарыстаць патрэбна мець вялізныя матар'яльныя сродкі й немалыя кадры адпаведных людзей, бо пануючы настрой у «зялёных» — гэта трусьлівае сябехаваньне.

2-ая група. Гэта група беспараўнальна буйнейшая й мацнейшая за першую. Яе налёты вельмі дорага каштуюць бальшавіком. Партызаны гэтае групы часта не баяцца пагаспадарыць і ў горадзе. Дзякуючы ім у гэтых мясцовасьцях, апрача гарадоў, бальшавікі не адважваюцца вылазіць з сваёй прапагандай. Нарыхтоўка дроў і лясных матар'ялаў на прытоках Дзьвіны й Усьвячы спаралізавана партызанамі. Бальшавіком удаецца здабыць тут матар'ялы толькі пад моцным канвоем пяхоты й рачное вайсковае флёты. І то бывалі выпадкі, калі партызаны, напаўшы на плыты, расьсякалі іх вязы й вада разносіла бярвеньні па затонах вазёр.

Да апошняга часу лік партызанаў папаўшых у рукі бальшавікоў вельмі нязначны.

3-ая група. Галоўны атаман — «Князь Сярэбраны». Самая буйная асабістасьць ува ўсіх адносінах. У сваёй мясцовасьці й далёка навокал ён трымае Саветы ў сваіх руках і не дапускае іх да ніякай эксплятацыі жыхарства. У лютым гэтага году ён зрабіў налёт на горад Духаўшчыну, перабіў усіх камісараў, што сабраліся там на акруговы зьезд. Давёў бальшавікоў да таго, што яны ў гэтым годзе, у месяцы траўні, заключылі зь ім перамір'е ад імя Троцкага (у сяле Чычатах, Бельскага павету) тэрмінам на два месяцы.

4-ая група. Гэта група братоў Жыгалавых, два зь якіх, між іншага, паздрадніцку былі забітыя былым камандзерам «Леленквінскай роты». Характар яе такі-ж як і 3-яй групы.

Усе партызаны жывуць за кошт савецкае маемасьці. Таму жыхарства ня цэрпіць матар'яльных стратаў ад прысутнасьці партызанцкіх аддзелаў, дзеля чаго, калі не заўсёды актыўна дапамагае, то заўсёды сымпатызуе партызанам і садзейнічае ім.

Да гэтае сэрыі трэба таксама аднесьці Гомельскае паўстаньне, у якім прыняў удзел увесь гомельскі гарнізон у лютым 1919 году. Бальшавікі доўгі час трымаліся ў будынку гатэлю «Савой», але дзякуючы артылерыйнаму й мінамётнаму агню прымушаны былі скапітуляваць.

Асяродкі партызанаў жывуць і сяньня. Пры наяўнасьці энэргічных арганізатараў і сродкаў, можна распаліць вялікі пажар. Чаму дагэтуль ня сталася гэтага, робіцца зразумелым, калі ўзяць на ўвагу тыя абставіны ў якіх апынуліся партызаны згаданых раёнаў: асаблівая надзея на дапамогу спакладалася на «той бок ад бальшавізму», навет на Палякаў, запраўдная фізіяномія якіх там нікому добра ня ведамая, а ведамыя яны там толькі як ворагі бальшавізму.

Стан рэчаў на захад ад гэтае лініі — іншы. Нянавісьць жыхарства да Палякаў ня мае межаў, а слова «Беларуская Рэспубліка» — у яганым сэрцы.

На заканчэньне магу сказаць, што як у апісаных мной вышэй усходніх раёнах, дзе я прыймаў актыўны ўдзел, так і на захад ад іх, паколькі мне праходам удалося зарыентавацца, у патрэбны момант вельмі лёгка падняць усеагульнае паўстаньне.

20. 12. 1920 г.

І. М.

(Ад Рэдакцыі: У наступным нумеры будуць пададзеныя дакуманты зь дзейнасьці беларускіх партызанаў пад польскай акупацыяй).

Ф. КУШАЛЬ 3)

Ваюй-жа, народзе!

Беларускае паўстаньне 1863-64 гадоў

Мураўёў быў чалавекам нязвычайна жорсткім і нялюдзкім. Яшчэ ў дарозе да Вільні, спыніўшыся ў Дзьвінску, ён ужо зацьвердзіў сьмяротны прысуд на маладога графа Плятара, а сваё віленскае ўрадваньне пачаў ад зацьвярджаньня прысуду пакараньня сьмерцяй паўстанцаў Жыгімонта Серакоўскага й Калышкі. Скліканых зараз па прыезьдзе ў Вільню прадстаўнікоў сьвятарства, шляхты й мяшчанства, Мураўёў абвесьціў ім, што «крамолу» ў даручаным яму краі ён выкарчуе, ня лічачыся ні зь якімі сродкамі. І запраўды, з прыездам Мураўёва, на Беларусь і Летуву пасыпаліся пакараньні сьмерцяй праз павешаньне, масавыя ссылкі ў Сібір «непэўных», канфіскаваньне маемасьці ды іншыя кары. У «Северо-Западный Край» была сьцягненая вялікая колькасьць расейскага войска й змаганьне з паўстанцамі пачало праводзіцца зь вялікай жорсткасьцяй і неагляднасьцяй.

ІНТЭРВЭНЦЫЯ ЗАХОДНЯ-ЭЎРАПЭЙСКІХ ДЗЯРЖАВАЎ У СПРАВЕ ПАЎСТАНЬНЯ

Адначасна з выбухам паўстаньня 1863 году, у Парыжы быў арганізаваны польскі камітэт, на чале якога стаяў князь Уладыслаў Чартарыскі. Гэткія-ж камітэты арганізаваліся ў Лёндане, Рыме й Турцыі, павёўшы шырокую дыпляматычную акцыю ў справе дапамогі паўстаньню. Акцыя мела вынікі. Францускі кароль Напалеон Трэйці выступіў у францускім парляманце з прамовай, дзе даў да зразуменьня, што Францыя дапамажа паўстаньню. Апрача гэтага, Напалеон напісаў цару ліст, дзе раіў задаволіць патрабаваньні паўстанцаў. Францускае грамадзтва таксама спачувала паўстанцам. Надзея на Францыю падтрымала на духу паўстанцаў й спрычынілася да таго, што ў паўстаньні ўзяла ўдзел большая колькасьць шляхты. Рабілі інтэрвэнцыі ў справе паўстаньня перад царом і ўрады Ангельшчыны і Аўстра-Вэнгрыі. Адылі, усе гэтыя інтэрвэнцыі датычылі адно Польшчы, бо й Францыя і Ангельшчына й Аўстрыя не маглі патрабаваць ад Расеі больш таго, на што самі пагадзіліся на Венскім Кангрэсе ў 1815 годзе. Расейскі ўрад, як мог, выкручваўся ў сваіх адказах на дыпляматычныя ноты заходніх урадаў, а тымчасам Мураўёў на Беларусі, а генэрал Бэрг у Польшчы рабілі сваё й тысячы паўстанцаў гінулі ў няроўным збройным змаганьні, тысячы канали на шыбеніцах, а дзясяткі тысячаў высылаліся ў Сібір.

ПРЫДУШЭНЬНЕ ПАЎСТАНЬНЯ

Жудасны тэрор Мураўёва зламаў веру ў перамогу паўстанцаў у грамадзтве, а памоцненая акцыя расейскага войска спрычыніла паважныя страты ў радох паўстанскіх аддзелаў. З гэтае прычыны паўстанскія ўлады абвесьцілі дзень 15-га чырвеня 1863 году днём нацыянальнае жалобы ў Менску. Усе мянчане, мужчыны й жанчыны, апрача насланых у Менск расейскіх урадаўцаў, выйшлі на вуліцы ў чорных жалобных вопратках. Згодна з загадам менскага губэрнатара, усе, што насілі ў гэтыя дні жалобу, арыштоўваліся, судзіліся й караліся 25 рублямі штрафу, або месяцам турмы. А 15-га жніўня 1863 году жандармскі палкоўнік Рэйхтар паведаміў князя Даўгарукава, што паўстаньне ў Менскай губэрні зьліквідаванае.

Пачалося дабіваньне рэштак, за што Мураўёў і ўзяўся зь нямэншай пасьлядоўнасьцяй. Аднак, гэта ня было лёгкай справай. У сваіх успамінах Мураўёў піша, прыкладам, як у ліпені й жніўні 1863 году ён атрымаў паведамленьне з правінцыі, што ў вёскі папрыходзіла з паўстанскіх аддзелаў вялікая колькасьць сялянаў, якія атрымалі ад сваіх камандзераў дазвол ісьці дахаты, каб сабраць з поля. Мясцовыя ўлады пыталіся Мураўёва, што яны маюць з гэткімі паўстанцамі-сялянамі рабіць? — «Я даў загад», піша Мураўёў, «у выпадку, калі ўся вёска паручыцца за гэткіх сялян у тым, што яны назад у паўстанскія аддзелы ня вернуцца, іх можна пакінуць у супакоі». З гэтае Мураўёвае заемкі відаць, як шмат было тады гэткіх сялян-паўстанцаў, калі нат Мураўёў ня меў фізычнае магчымасьці ўсіх іх пакараць.

У дачыненьні да шляхты, Мураўёў прытарнаваў найбольш балючае для яе пакараньне — адабраньне маемасьці. Тых-жа, што былі западозраныя ў спрыяньні паўстаньню, ссылалі ў Сібір. Між іншым, Мураўёў у сваіх успамінах характарызуе шляхту Меншчыны гэтак: «Трэба адцеміць, што менская шляхта вызначалася большай няпрыхільнацьцяй да расейскага ўраду, чымся шляхта іншых губэрняў.» Неўзабаве, адылі, й сяроду гэтае «няпрыхільнае да Расеі» шляхты, павялася прапаганда, каб пісаць цару вернападданскія адрасы. Як прыклад гэткага «адрасу», я даю тутка поўны тэкст аднаго, пісанага буйнейшай шляхтай Менскае губэрні, узяты з Цэнтральнага Ленінградзкага архіву й надрукаваны ў Зборніку Інбелкульту, пераклаўшы яго з расейскае на беларускую мову:

«Усеаўгусьцейшы Манарх, на апошнім зьезьдзе шляхты ў горадзе Менску дзеля правядзеньня выбараў у лістападзе мінулага году, шмат хто з нашага асяродзьдзя, захапіўшыся паўсталым у царсьцьве Польскім заколотам і пад уплывам бунтарных ідэяў, распаўсюджваных на захадзе варагамі й завіднікамі магутнасьці Расейскае імпэрыі, замроілі аб магчымасьці аддзяленьня ад імпэрыі нашых заходніх губэрняў і далучэньня іх да царства Польскага, што некалі імі панавала. У ліку гэтае шляхты было ці мала такіх, хто ў глыбінях душы зусім не пагаджаліся з гэтымі неразумнымі й невыканальнымі мроямі, але захапіліся агульным уздымам і нясьведама пайшлі за іншымі. Віна бальшыні была ў слабасьці й лёгкадумнасьці. Але гэтае абуральнае зьявішча наклікала на нас справядлівы гнеў Твой, Вялікі Манарх, і адбілася на ўсёй Расеі рэхам агульнага абурэньня. Сумныя падзеі, што здарыліся ад таго часу, цалкам расьсеялі нашыя памылкі. Мы пераканаліся яшчэ раз, дзякуючы гэтак гаркому для нас дазнаньню, у дробнасьці й пусьціні надзеяў, адкіненых самой гісторыяй і статыстычнымі вачавіднымі довадамі. Мы ўсе цяпер прысягнулі глыбокім чыстасардэчным пераканаьнем, што будучы лёс наш непарыўна й назаўсёды павінен быць зьвязаны зь лёсам вялікае магутнае Расейскае імпэрыі, нашай супольнай айчынай. Дазволь-жа нам, Усеаўгусьцейшы Гасудар, дзеля Тваё нявычэрпнае душэўнае дабрыні, пакласьці пад Твае стопы пачуцьці чыстасардэчнага глыбокага нашага каяньня й усепадданейшае прасіць Цябе вялікадушна забыць мінулае, даравазь нашыя памылкі й узноў прыняць нас у лік Тваіх

На «шляху да камунізму»

Нядаўна, у канцы лістапада, у Менску адбыўся першы рэспубліканскі зьлёт сяброў брыгад і ўдарнікаў «камуністычнай працы». Як паведамляе «Зьвязда», у гэтым зьлёце прыняло ўдзел 880 юнакоў і дзяўчатаў БССР, якія быццам-бы мелі рэпрэзэнтаваць тыя «каля 60 тысячаў чалавек», што змагаюцца ў рэспубліканскіх калектывах за «права называцца калектывамі камуністычнае працы». Згодна тэй-жа «Зьвязды», больш чымся 200 брыгадаў гэтае «высокае права» ўжо заваявалі, і больш чымся 400 асобаў ужо носяць слаўнае імя ўдарнікаў камуністычнай працы.

Рэпартаж з гэтага зьлёту, які быў зьмешчаны ў «Зьвязьдзе» з 26 лістапада, даволі кароткі й нудны, калі браць на ўвагу такую «важную» падзею ў жыцьці рэспублікі. «Зьвязда» ўспамінае толькі дзевяць выступаў кіраўнікоў брыгад «камуністычнай працы», ня лічачы выступу старшыні рэспубліканскага Саюзу прафсаюзаў І. Макарава й першага сакратара ЦК КП БССР К. Мазурава. Усе выступы першых зводзіліся да накрэсьленьня гісторыі паўстаньня іхных брыгадаў і працэсу «змаганьня» за павышэньне прадуктыўнасьці працы. Выступы час ад часу прыкрашваліся лёзунгамі «камуністычнай маралі», імкненьнямі разам з працай спалучыць і навуку ў вячэрніх ці завочных курсах. Ня абыйшлося, ведама, і бяз заклікаў пераняць пачын Гаганавай — працаваць як найбольш і ў прыклад бязь лішняе матар'яльнае ўзнагароды. У сваёй прамове К. Мазураў падзяліўся вынікамі першага году сямігодкі, прызываючы моладзь да «яшчэ больш плённае працы па ажыцьцяўленьню велічнай праграмы камуністычнага будаўніцтва ў СССР». Зьлёт прыняў «Зварот да працоўных Беларусі», над якім тут і варта затрымацца.

«Зварот» першага рэспубліканскага зьлёту брыгадаўцаў «камуністычнай працы» пачынаецца асьветчаньнем, што зьлет адбыўся «у знамянальныя дні», бо ўсё чалавецтва знаходзіцца «пад уражаньнем» савецкім аваладаньнем касьмічнай прасторай, «місіяй міру» Хрушчова ў ЗША й савецкага шляху «да камунізму». Вядома, уступ заўсёды павінен быць прыгожым, хоць, нажаль, савецкая касьмічная ракета ня можа яшчэ забясьпечыць магчымасьцяў для ўцёкаў ад тае галечы, у якой вядзе сваё існаваньне савецкае грамадзтва. Далей у «звароце» зазначаецца, што «лістападаўскія дні першага году гістарычнай сямігодкі прынесьлі працоўным рэспублікі вялікую радасьць». Якая-ж гэта радасьць? А тая, што ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР «сардэчна павіншавалі ўсіх працоўных БССР ... з дасягнутымі посьпехамі» й пажадалі ім новых перамогаў у далейшым разьвіцьці сельскай гаспадаркі и у барацьбе за пабудову камуністычнага грамадзтва». Гэта, як зазначаецца ў «звароце», зьяўляецца «вялікім гонарам для працоўных БССР» і «натхняе на новыя працоўныя зьдзейсьняньні». На гэтым прыгожы ўступ «звароту» канчаецца. Пачынаецца падобная «рамантыка будняў» — прызыў да пашырэньня пачыну брыгадаў «камуністычнай працы», бо, як казаў Мікіта Сяргеевіч Хрушчоў, «камунізм складаецца із штодзённай, часам непрыкметнай працы рабочых і сялянаў. Камунізм будуецца працай вучонага ў яго кабінэце або ў лябараторыі, рабочага — на заводзе, працай даяркі — на фэрме і трактарыстага — у полі. Кажны савецкі чалавек на сваім участку павінен даблесна выконваць даручаную справу й тым самым паскорыць прасоўваньне краіны да камунізму».

Значыцца, у рэспубліцы, як наагул па ўсім Савецкім Саюзе, усё больш і больш набіраюць разгулу прызывы й увядзеньне інстытуту нявольніцкае непасільнае працы. Гэты ганебны крок партыя намагаецца прыкрыць быццам-бы змаганьнем за «гуманізм», за «прагрэс людзтва», шантажуючы імі асабліва моладзь ды выкарыстоўваючы ейную недасьветчанасьць, а часамі й малады парыў. «Памножым свае намаганьні у барацьбе за сямігодку, унясем дастойны ўклад у справу будаўніцтва камунізму!» — бессаромна паўтарае партыя, як гэта яна паўтарала праз усе гады бальшавіцкага прыгнечаньня. Праўда, цяпер хоць яна не малюе той «будучы камунізм» у ружовых хварбах, як некалькі год таму — ці можна-ж заўсёды абдурваць людзей, лічачы іх быццам-бы недаразьвітымі істотамі. Як гаворыць Хрушчоў, «камунізм — гэта праца» й праца ўсьцяж нармаваная ды да таго з нармаваным і абмежаваным запрацаваным пайком, бязь ілюзіяў — хто не працуе, той і ня есьць! Ведама, гэта адносіцца да шэрае рабочае масы, а не да партыйных вяльможаў. Для апошніх будзе толькі ў сіле прынцып «атрымоўваць па патрэбнасьці». Працоўным нявольнікам дастаткова «павіншаваньняў ЦК» і яны будуць «радасна задаволенымі», што хоць гэты «гонар» трапіў у іхны панадворак.

Вось чаму, выступаючы на зьлёце, менскі цівун маскоўскага пана й народны рэнэгат Т. Мазураў ні слова не сказаў пра патрэбы беларускае моладзі, наагул беларускага народу, абмежаваўшыся да паведамленьня «радаснае» весткі, што рэспубліка «датэрмінова выканала плян нарыхтовак сельскагаспадарчых прадуктаў», што, «натхнёныя высокай ацэнкай іх працы, калгасьнікі й рабочыя саўгасаў рэспублікі бяруць на 1960 год яшчэ больш высокія забавязаньні». Мазурава гэта цешыць, ведама, бо яно дае яму магчымасьць заставацца пры карыце маскоўскага стаўленьніка. Загубіўшы ўсялякае сумленьне й чалавечае аблічча, ён ня супраць абдарыць моладзь рознымі эпітэтамі, як «гэроі нашага часу» ці «разьведчыкі будучыні», каб толькі піхнуць яе на новыя высілкі, каб толькі «усямерна разьвіць парасткі новых, камуністычных адносінаў да працы».

У гісторыі паўтараюцца часамі аналёгіі, але ўжо ня так, як яны паўтараюцца ў гісторыі расейскага народу и расейскае дзяржавы. Мы ня хочым вініць у гэтым цэласьць расейскага народу ці гаварыць, што ён пагаджаецца з палітыкай сваіх урадаў, аднак факт застаецца фактам паўтарэньня ў ягонай гісторыі нязьменнага нявольніцтва, бяспраўя й нячуваннага тыранства. З аднаго боку ўсемагутны «помазанник божий», а з другога «холопство» — неразьдзельныя спадарожнікі ягонае гісторыі, што прыводзіць бяспрэчна да падобных сацыяльных вынікаў, якія мы маем хоць-бы й сяньня. Да гэтага яшчэ даходзіць смага панаваньня над другімі народамі — бяспрэчны вынік першых двух адзнакаў. Пачынаючы ад эпохі татарскае залежнасьці й прайшоўшы праз такія-ж эпохі Івана III, Пётра I, Кацярыны II у эпоху Леніна, Сталіна й цяпер Хрушчова — усюды мы заўважым адзін і той-жа малюнак: кроў, бяспраўе, тыранію й нявольніцтва. Пад узьдзеяньнем народнага абурэньня, якое ўжо выцікала зь перапоўненага келіха чалавечага гора, у 1860-я гады царскія сатрапы ўсётакі надумаліся нарэшце аблегчыць славутую расейскую паншчыну, узмацняючы ў той-жа час нацыянальнае прыгнечаньне нерасейскіх народаў. Аднак Ленін заўважыў, што гэта было шмат для «працоўнага быдла», і, палохаючыся страціць панаваньне над ім, ён зноў вяртаецца да палітыкі сваіх папярэднікаў — да «камунізму працоўнага народу». Ня трэба тут прыпамінаць, да чаго дайшоў Сталін і поўнасьцяй пераняў наш сучасьнік Хрушчоў. Мала гэтага, Масква намагаецца яшчэ тэарэтычна й ідэялягічна абаснаваць ня толькі сутнасьць гэтага жахлівага нявольніцтва, але й падвесьці пад яго гістарычную падкладку. Ці гэта не яна ідэялізуе сяньня «расейскі дух», апраўдоўваючы ў імя яго ўсе дзеяньні й праступствы царскіх сатрапаў? Гэтым пайменна абумоўліваюцца ўсе жахі й палітычныя махінацыі Савецкага Саюзу.

П. Залужны

Зьезд ангельскае работніцкае партыі

У нядзелю папаўдні ў морскім курорце Блэкпулі закончыўся зьезд ангельскай сацыялістычнай партыі. Зьезд гэты меў выключнае значэньне ня толькі для самой партыі, ня толькі для Англіі ў цэлым, палітычная будучыня якой залежыць ад наяўнасьці ўплывовай і ўпэўненай апазыцыі, ён меў яшчэ больш агульнае значэньне. Заданьнем зьезду быў аналіз прычынаў цяжкай паразы работніцкай партыі на нядаўных парляманцкіх выбарах.

«Нельга разглядаць выбары 59-га году ізалявана, — сказаў лідар партыі Гэйтскэл, — гэта ўжо трэція выбары, на якіх мы пацярпелі паразу. Тры паразы запар — гэта амаль нябывалая зьява ў гісторыі Англіі». Чаму-ж так сталася? Адказ на гэтае пытаньне дэлегаты зьезду шукалі ў ходзе зацятых і некалькі блытаных дыскусіяў. І адказ на гэтае пытаньне вельмі важны для ўсяго заходняга сьвету. Ангельская работніцкая партыя — гэта самая вялікая й самая ўплывовая сацыялістычная партыя ў сьвеце. Лёс усіх іншых сацыялістычных партыяў у той ці іншай ступені залежыць ад лёсу ангельскіх сацыялістых.

Асноўная дыскусія на зьезьдзе ў Блэкпулі адбывалася аб нацыяналізацыі прамысловасьці. Ангельская работніцкая партыя ніколі ня была партыяй марксысцкай, але партыя заўсёды ў мінулым моцна верыла, што адзіны спосаб устанавіць сацыяльную справядлівасьць у краіне палягае ў перадачы асноўных галінаў прамысловасьці ў рукі грамадзтва ў цэлым.

У 1945-ым годзе да ўлады ў Англіі прыйшоў сацыялістычны ўрад і адбылася запраўдная бяскроўная рэвалюцыя: нацыяналізацыя чорнай мэталюргіі, чыгунак, вугальнай прамысловасьці, энэргетычнай прамысловасьці. Была ўведзеная ў жыцьцё шырокая прагрэсыўная сыстэма дзяржаўнага страхаваньня. Здавалася, узьнімалася зара сацыялізму.

Але адбылося іншае. У выніку ўсіх гэтых рэформаў, у выніку агульнага эканамічнага ўздыму, у выніку тэхналягічнага прагрэсу моцна ўзьняўся ўзровень жыцьця работніцкай клясы. Пачаўся працес ейнага зьліцьця з сярэдняй клясай і цяпер, у 1959-ым годзе, выразнай граніцы паміж работніцкімі пластамі й сярэднімі пластамі грамадзтва правесьці ўжо нельга. Гэтае разьвіцьцё натуральна адбілася на палітычным лёсе лейбарысцкай, гэта значыць работніцкай партыі. Дэлегаты на зьезьдзе партыі дыскутавалі аб тым, ці застаецца нацыяналізацыя прамысловасьці галоўным догматам веры партыі? Калі так, дык што яна павінна азначаць на практыцы?

Прадстаўнікі ўмеркаванага крыла партыі на чале з Гэйтскэлам уважаюць, што ў тых новых сацыяльных, эканамічных умовах, у якіх даводзіцца дзейнічаць партыі, дамаганьне нацыяналізацыі новых галінаў прамысловасьці было-б раўназначнае палітычнаму самазабойству. Ніхто ў краіне, — гавораць яны, — у гэтым не зацікаўлены, ніхто, апрача дактрынэраў-сацыялістых. Справа партыі, — гавораць яны, — змагацца за сацыяльную й эканамічную справядлівасьць іншымі сродкамі й на іншых шляхох.

З другога боку, левыя элемэнты на чале з Барбарай Касэль і Анойрынам Бівэнам цьвердзілі тое, што адмова ад нацыяналізацыі была-б раўназначная маральнаму самазабойству, адмова ад нацыяналізацыі, — гаварылі яны, — гэта адмова ад сацыялізму наагул.

Паміж актыўнымі работнікамі партыі, — гаварыў Дэніс Гілі, адзін з прыхільнікаў Гэйтскэла, — і сярэднімі выбаршчыкамі ўтварыўся вялізарны й нарастаючы разрыў.

Зазначым, што гэты разрыў палягае зусім ня ў тым, у чым бачыць яго камуністычная прапаганда. Справа зусім

(Заканчэньне на 4-ай бачыне)

Напярэдадні пленуму...

(Заканчэньне з 1-ай бачыны)

ца, ржавеюць і прыходзяць у нягоднасьць у калгасах і саўгасах, на чыгуначных станцыях і прамысловых прадпрыемствах.

Абагульняючы гэтае зьявішча «Праўда» (24. 10. 59) прызнае, што «... некаторыя машыны, што паступаюць на абсталяваньне калгасаў і саўгасаў, не адказваюць узрослым патрэбам сельскае гаспадаркі. Далёка ня ўсе сельскагаспадарчыя машыны й прылады вызначаюцца высокай якасьцяй».

На парадку дня надыходзячага пленуму будзе разглядацца пытаньне аб умацаваньні калгасаў і саўгасаў кадрамі. Трэба адцеміць, што гэтае пытаньне ня зыходзіць з парадку дня ўжо ўсе сорак год існаваньня камуністычнага рэжыму. Аднак цяпер гэтая праблема будзе разглядацца ў зусім іншым аспэкце, чымся да гэтага часу. Цяпер справа йдзе не аб кіраўнічых партыйных кадрах, а аб інжынерна-тэхнічных працаўнікох. Як цьвердзіць савецкая прэса, ужо ў ходзе падрыхтоўкі да пленуму «шырока разгарнуўся новы патрыятычны рух» за пераход інжынераў, мэханікаў і іншых спэцыялістых ды кваліфікаваных працаўнікоў з прамысловых прадпрыемстваў на сталую працу ў калгасы.

Апошнімі часамі ў савецкай прэсе заўважна збольшылася колькасьць артыкулаў, прысьвечаных розным праблемам сельскае гаспадаркі. У іх закранаюцца й карэнныя пытаньні арганізацыі сыстэмы земляробства, прыводзяцца ацэнкі калгаснай і саўгаснай формаў собскасьці. Сярод іх асабліва выдзяляецца нарыс І. Віньнічэнка «Да гэтага ўсё йдзе», апублікаваны ў 4-м нумары часапісу «Наш современник» за 1959 год. У ім адлюстравана ня толькі новая тэндэнцыя ў сельскагаспадарчай палітыцы ЦК КПСС у дачыненьні калгасаў і саўгасаў. Аналізуючы прычыны пераарыентацыі ЦК КПСС на калгасную сыстэму з асуджэньнем нядаўна практыкаванай і фарсаванай «саўгасізацыі» калгасаў, аўтар прыходзіць да вываду аб неабходнасьці пошукаў нейкай новай, адказваючай інтарэсам і дзяржавы й народу, сыстэмы арганізацыі савецкае сельскае гаспадаркі. Відавочна гэтая праблема знойдзе сваё адлюстраваньне ў працах і пастановах надыходзячага пленуму ЦК КПСС.

З матар'ялаў савецкае прэсы можна таксама зрабіць вывад, што савецкае кіраўніцтва падрыхтоўвае да ажыцьцяўленьня рад практычных мерапрыемстваў, накіраваных на значную зьмену «структуры савецкага землякарыстаньня» ды якія вызначаць новыя дачыненьні дзяржавы да землякарыстальнікаў. Да іх у прыватнасьці належыць «праект» асноваў заканадаўства аб землякарыстаньні, а таксама мерапрыемствы для ажыцьцяўленьня **строгай спэцыялізацыі сельскае гаспадаркі паводле прыродна-эканамічных зонаў СССР.** Гэтыя пытаньні, відаць, таксама знойдуць сваё адлюстраваньне ў працах сьнежаньскага пленуму ЦК КПСС, аднак трэба мець на ўвазе, што ўсё гэта толькі паўмеры. Савецкая сельская гаспадарка патрабуе карэнных зьменаў ейных сацыяльных асноваў і таму ніякія высілкі ЦК КПСС ня змогуць вывесьці яе з пэрманэнтнага крызысу.

А. Мінайла

(«Анализ текущих событий в СССР»)

вернападданых, якія жывуць у шчасьці пад мудрым кіравецтвам Тваім, карыстаючыся вынікамі шматлікіх рэформаў.

З пачуцьцём глыбокай і нязьменнай адгэтуль і назаўсёды адданасьці прастолу й любові да Цябе, Усеаўгусьцейшы Манарх, застаемся Тваймі вернападданымі.»

2 734 падпісы.

У Віленскай губэрні прапаганду за пісаньне адрасу цару вёў маршалак тамтэйшае шляхты Ігнат Дамэйка, буйны абшарнік зь Вялейшчыны. За гэта — левыя зрабілі на яго замах, цяжка раніўшы маршалка штылетам у ягонай кватэры ў Вільні. Аднак, Дамэйка з ранаў вылячыўся.

Прыгаданая тут спроба шляхты перапрасіць цара й вярнуць ягоную ў дачыненьні да яе ласку, найлепш пераконвае нас у праўдзе Кастуся Каліноўскага, калі той не хацеў прыймаць замажнейшую шляхту ў паўстанскія шэрагі.

ЗМОВА КАЛІНОЎЦАЎ

Тымчасам, «Аддзел, што кіраваў правінцыямі Літвы» пад старшынствам Якуба Гэйштара праяўляў штораз слабейшую дзейнасьць. Некаторыя сябры Аддзелу былі арыштаваныя, іншыя — пакінулі Вільню. Трэба было папоўніць Аддзел новымі сябрамі. У чырвені 1863 году ў Вільню прыбыў Кастусь Каліноўскі, пакінуўшы сваім заступнікам у Горадзеншчыне Эразма Заблоцкага. Каліноўскі заняў пасаду сакратара Аддзелу. Працуючы на гэтай пасадзе, Каліноўскі ўсё больш пераконваўся ў тым, што найвялікшай перашкодай у належнай працы Аддзелу ёсьць ягоная залежнасьць ад Варшавы. Неўзабаве, вакол Каліноўскага згуртавалася грамадка маладзейад Варшаўскага Рэвалюцыйнага Камітэту быў пры Аддзеле шых, якія цалкам падзялялі ягоную думку. Упаўнаважаным як прыгадвалася ўжо, Дэ-Лорэнс, які, бачачы, што Аддзел падзяліўся на дзьве варожыя партыі, выехаў у Варшаву, каб зрэфэраваць створанае палажэньне Варшаўскаму Рэвалюцыйнаму Камітэту. На час свае адсутнасьці, Дэ-Лёрэнс здаў абавязкі Каліноўскаму. Карыстаючы з выерду Дэ-Лёрэнса, група Каліноўцаў, да якое належылі Малахоўскі, Лапацінскі, Фалевіч, Марыконі й інш., апрацавалі плян, як пазбавіцца залежнасьці Адделу ад Варшавы. На адным з паседжаньняў, у часе гарачае дыскусіі з Гэйштарам, Малахоўскі заявіў: «Досыць ужо бязьдзейнасьці» й паклаў на стол перад Гэйштарам новую пячатку з Пагоняй, але бязь Белага Арла, з напісам: «Камітэт, што кіруе Літвой». Пабачыўшы новую пячатку, Гэйштар крыкнуў: «Але-ж гэткі сэпаратызм, гэта зрада!» Тады слова ўзяў Каліноўскі і ў даўгой прамове абгрунтаваў сваю й сваіх сяброў «змову» унезалежніцца ад Варшавы. Гэтак і засталося. Варшаўскі Камітэт быў пастаўлены перад дакананым фактам. «Камітэт, што кіруе Літвой» стаўся запраўдным урадам незалежнага былога Вялікага Княства Літоўскага, г. зн. Беларусі й Летувы. 31-га ліпеня 1863 году быў арыштаваны Гэйштар. Увесь цяжар збройнага змаганьня з Расеяй і ў Беларусі й у Летуве лёг на плечы Кастуся Каліноўскага.

Ня хочачы дапусьціць да таго, каб землі Вялікага Княства Літоўскага запраўды цалкам аддзяліліся ад Кароны, Варшаўскі паўстанскі ўрад прыслаў Каліноўскаму ўпаважненьне на камісара Літвы, падкрэсьліваючы гэтым як-бы сваё зьверхніцтва над Каліноўскім. Але ён гэтым не праняўся. Усе пачалі называць яго цяпер дыктатарам. Аднак, фармальна Каліноўскі дыктатарам Літвы ня быў і да дыктатарства ня ймкнуўся. Ён узначальваў Камітэт, што кіраваў Літвой (Беларусяй і Летувай), а «дыктатарства» ягонае вынікала само сабой зь вялізарнага асабістага аўтарытэту Каліноўскага ў народзе.

ВАЙСКОВЫЯ ПЛЯНЫ КАЛІНОЎСКАГА

Камітэт, што кіраваў Літвою быў у вельмі цяжкім становішчы. Расшалелы тэрор Мураўёва, поўная дэмаралізацыя шляхты ды іншыя падзеі змусілі Камітэт абмяркаваць і зьмяніць пляны праводжаньня паўстаньня ў будучыні. У лясох Беларусі ўсьцяж ішло змаганьне. Паўстанцы нападалі на расейскае войска й вайсковыя аб'екты, аднак, ясным было, што выйграць вайну з Расеяй немагчыма. Патрэбны быў дзеля гэтага вялізарны масавы вайсковы ўзрух. З гэтаю мэтаю Каліноўскі наважыў правесьці на ўсёй прасторы Беларусі й Летувы мабілізацыю й Камітэт ягоны пачаў распрацоўваць мабілізацыйны плян навесну 1864 году. Падбіраліся кадры, на вёску высылаліся людзі дзеля падрыхтоўчае працы, пры парахвіях арганізаваліся мабілізацыйныя камісіі. У склад іх, як правіла, мусілі ўваходзіць і сяляне, бо гэтым разам Каліноўскі вырашыў абаперціся выключна на сялянсьцьве й засьцянковай шляхце. Дзеля кантраляваньня працы на мясцох, Каліноўскі сам часта выяжджаў на правінцыю, не зважаючы на тое, што Расейцы за ім пільна сачылі. Б. Ліманоўскі дае ў сваёй Гісторыі паўстаньня народу польскага (бачына 171) гэткую характарыстыку Каліноўскага з гэтых часоў, напісаную ўдзельнікам паўстаньня Гілярам, зь якое я й даю вынятак у перакладзе на беларускую мову:

«Гіляр зусім справядліва называе Каліноўскага адным з найшляхотнейшых мужоў Літвы, чалавекам, прасяклым ахвярнасьцяй, чэснасьцяй, розумам і энэргіяй. Канстанты Каліноўскі, кажа ён, быў галоўным, найчыньнейшым з усіх арганізатараў паўстаньня. Меў дзіўную здольнасьць працаваць ціха, разважна, асьцярожна. Езьдзіў па ўсёй Літве, неспасьцярагаены маскалямі, зьмяняючы свой вонкавы выгляд у залежнасьці ад абставінаў. Гэта быў выдатны патрыёта й выдатны характар. Шчыры народнік, ён быў перакананы, што толькі сялянскае паўстаньне патрапіць прынесьці волю народам Літвы. Народ быў для яго ня сродкам, але мэтай перадусім. Вызваліць сялян, зрабіць зь іх грамадзянаў — было ягоным галоўным імпненьнем. Але дойдуць яны да гэтага адно собскім намаганьнем і самастойнай барацьбою.»

Зь Віцебшчыны, Магілеўшчыны, Меншчыны, праз сваіх пэўных людзеў Каліноўскі атрымліваў весткі, што сяляне вельмі спачуваюць паўстанскім аддзелам, дапамагаюць ім, даюць еміну й вопратку, у халады перахоўваюць іх у сваіх хатах, не баючыся шпікоў. І Каліноўскі прысьвяціў усю сваю ўвагу падрыхтове мабілізацыі, тым балей, што часу да вясны было ўжо ня шмат.

ЗРАДА ВІТАЛЬДА ПАРАФІЯНОВІЧА

Як ужо ведама, паўстанскія кадры выбіраў на розныя становішчы Каліноўскі. Моладзь, асабліва студэнцкая, вельмі яго любіла. Між іншымі, быў у арганізацыі малады, 19-годні хлапец, студэнт унівэрсытэту, родам зь Меншчыны, Вітальд Парафіяновіч. Ён шчыра аддаўся справе паўстаньня й Каліноўскі меў да яго вялікі давер, бо таксама любіў моладзь, што з гэткім уздымам гарнулася да справы й часта даручаў ёй розныя адказныя заданьні. Гэтак было й з Парафіяновічам.

(Далей будзе)

Інфармацыйныя зборкі

(Заканчэньне з № 43-44 (479-480)

Пытаньне аб адукацыі ў Амэрыцы стаіць зусім інакш, чымся ў старым сьвеце. Агульна кажучы, праблема як здабыць адукацыю тут ня йснуе. Кажны малады хлапец (дзяўчына, ці чалавек сталы), калі наважыць, можа вучыцца. Вялікіх перашкод няма. Затое перад моладзяй войстра стаіць пытаньне іншага парадку: вучыцца, ці рабіць даляры? Бо ў сяньняшнім своеасаблівым эканамічна-сацыяльным укладзе гэтага краю, чалавек малады, крыху граматны, зь невялікай спэцыялізацыяй у вадным кірунку можа лёгка вырабіць больш у грашавым разьліку за некага з шырокай эрудыцыяй, на якую тут ёсьць адно абмежаваны збыт. І так, шмат тут спакусы для хлапцоў і дзяўчат, каб пакідаць школу заранЬня дый йсьці ў заработкі. Супраць гэтае агульнае хваробы выступіў быў аднойчы сам Прэзыдэнт Айзэнгаўэр у «Адчыненым лісьце да студэнтаў Амэрыкі» (гл. «Рыдэрс Дайджэст» за верасень г. г.), дзе ён як можа заахвочвае моладзь канчаць сярэднія школы й каледжы.

Наагул на адукацыю трэба глядзець як на крыніцу сілы. Каб здабыць гэтую сілу, патрэбныя вялікія ахвяры. Затое-ж і ўзнагарода ёсьць вялікая, бо безь сілы няма й ня можа быць ні шчасьця, ні свабоды. Праўдзіва шчасьлівым можа быць толькі чалавек сільны — духова, фізычна, эканамічна. Раней ці пазьней, чалавек сільны стане свабодным — чалавек слабы будзе век на паслугах у сільных. Гэта нязьбітая, зялезная лёгіка — яе нельга абыйсьці... Затым, пад умовай, што чалавек мае заложаны ў сваім характары салідны маральны фундамэнт — а гэта ён можа атрымаць толькі цераз рэлігійнае ўзгадаваньне — адукацыя можа даць яму ўсебаковую сілу, шчасьце ў жыцьці й свабоду ў найлепшым значэньні гэтага слова. Чалавек цёмны гэта чалавек недарослы да свабоды — ён ня ведае як карыстацца яе прывілеямі, а яе абавязкі яму непасільныя. Чалавек асьвечаны заўсёды ведае, што рабіць, ды мае неабходную мерку сілы волі, каб пачаць рабіць патрэбнае, ды спыніць рабіць тое, што становіцца шкодным. Бо няма ў сьвеце, апрача аднаго Бога, рэчаў абсалютна благіх. Затое ўва ўсякай сытуацыі ёсьць пункт гранічны дзе канчаецца дабро, а пачынаецца зло. Вось навука побач з рэлігіяй — а пара гэта ёсьць неразьдзельнай — можа даць чалавеку магчымасьць асьвятліць сьцежку жыцьця. Цёмны змушаны йсьці вошчупкам, нярас паб'е сабе лоб, а бывае й на сьмерць завалiцца ў процьму.

Такія ёсьць магчымасьці асьветы й цемнаты. Кажны чалавек паводля свае ўласнае няпрымушанае волі выбірае й асьвятляе сабе дарогу жыцьця. Беларусам-жа асабліва адукацыя, што паветра, неабходная да жыцьця. На нас слабых наш паняволены народ ня можа мець ніякае надзеі. Бо каму можа памагчы той, хто ня ў сілах памагчы самому сабе? Дык усімі сіламі здабывайма асьвету, калі ня хочам, каб той шляхотны ідэялізм, якім жыве наш вызвольны рух, не апынуўся канчаткова ў катэгорыі саламянага агня. Не забывайма, што без сьвятла ўсё вяне й гіне — у цемнаце нічога не разьвіваецца.

Эканоміка (Палітычная эканомія)

Эканоміка ёсьць навукай пра народную гаспадарку. Шпаркае тэмпа гаспадарчага жыцьця Амэрыкі й высокі ўзровень гэтага жыцьця часткова ёсьць вынікам добра пастаўленага навучаньня эканомікі як школьнае дысцыпліны. Няма тут. праўда, асобных эканамічных факультэтаў, як гэта практыкуецца па эўрапэйскіх унівэрсытэтах (факультэты палітычнае эканоміі). Эканоміка тут ёсьць адным з прадметаў ведамых пад агульным клічам палітычных навук (гісторыя, эканоміка, сацыялёгія, арганізацыя дзяржавы, і. г. д.). Эканамічныя студыі не належаць да лёгкіх, патрабуюць добра падрыхтоўкі, займаюць шмат часу. У гэтым прадмеце можна атрымаць як ступень бакалаўра, так магістра й доктара. Працаваць можна эканамістым у карпарацыі, у дзяржаўным апараце, або ў настаўніцкай прафэсіі.

*

Далей мгр. Галіна Русак падала кароткую інфармацыю пра гуманістычныя галіны веды, пра магчымасьці, якія яны нам адкрываюць на будучыню. Традыцыйна гуманістычныя навукі робяць націск на шырэйшы і больш агульнікова абсяг прадметаў у працілегласьць да спэцыялізаваных галінаў, дзе націск робіцца на адну галіну веды, як напр. мэдыцына, якая нас падрыхтоўвае выключна да аднэй прафэсыі.

Іншымі славамі, гуманістычная адукацыя стараецца ўзбагаціць развіцьцё чалавека і даць яму шырэйшую пэрспэктыву на жыцьцё ў першую чаргу праз вывучэньне важных навуковых і мастацкіх дасягненьняў нашай цывілізацыі (культуры й тэхнікі) замест беспасрэднага прымяненьня ведаў да спэцыфічных абставінаў. Сюды належаць такія галіны веды, як: мастацтва, музыка, мовы (моваведа й літаратура), філязофія і часта спалучаная гісторыя апошняя часта залічаецца да сацыяльных галінаў веды). Шмат хто лічыць, што студыяваньне гэтых прадметаў ёсьць не практычным і аплачваецца толькі для багатых. «Што рабіць пасьля заканчэньня такіх студыяў?» —часта паўстае пытаньне. Дзеля таго, я хачу зьвярнуць увагу чытача на магчымасьці працы, якія адкрываюцца нам пасьля заканчэньняў такіх атудыяў.

*

Найбольш безнадзейным з пункту гледжаньня практычнасьці здавалася-б павінна быць м а с т а ц т в а. Аднак-жа так ня ёсьць. Насуперак спадзяваньням, выбар працы ёсьць даволі вялікі, патрэбна толькі зараднасьць. Вы можаце, прыкладам, уладзіцца як камэрцыйны мастак. Установы, якія затрудняюць гэтую групу людзей ёсьць наступныя: рэклямовыя агенцыі, камэрцыйныя мастацкія студыі, выдавецкія ўстановы. Індустрыя таксама патрабуе камэрцыйных мастакоў для удалага рэклямаваньня сваіх прадуктаў. Работа камэрцыйнага мастака заключаецца ў ілюстраваньні часапісаў, кніжак, прыгатаўленьні плякатаў, ці навет тэлевізыйных рэклямаў.

Другой магчымасьцяй ёсьць затрудненьне пры ладжаньні выставаў, г. зв. „display artist“. Вялікія склепы патрабуюць такіх мастакоў для эстэтычнага ўладжваньня будынкаў унутры і для рыхтаваньня выставаў у вокнах. Музэі патрабуюць мастакоў для ладжаньня сваіх выставак.

Новай галінай, якая досьць хутка разьвіваецца ёсьць дэкарацыя жыльлёвых дамоў, ці то установаў — «interior decorating». Да гэтага часу аднак гэтая галіна працы ёсьць высока канкурэнцыйнай. Тэкстыльная індустрыя патрабуе мастакоў для апрацоўваньня матываў на матар'ялы. Шматлікія мастакі працуюць самастойна і прадаюць свае працы для розных установаў.

*

Трэба коратка ўспомніць і пра **іншыя галіны веды.** Музыка не дае гэткіх шырокіх пэрспэктываў. Апрача музычнай кар'еры, амаль адзінай магчымасьцяй ёсьць праца настаўніцкая, якая наагул зьяўляецца ўдзячным полем для гуманістых. Яна ёсьць адкрыта для абсальвэнтаў любой галіны веды. Так доўга, як доўга мы будзем хацець вучыць нашых дзяцей пра дасягненьні нашых продкаў, так доўга настаўнікі будуць патрабавацца ў галінах мастацтва, музыкі, філязофіі, гісторыі і інш.

Статыстыкі падаюць, што ў пачатках 1960-ых гадоў будзе недахоп 165.000 новых настаўнікаў у год у ЗША для пачатковых і сярэдніх школаў. Тут трэба ўспомніць, што каб вучыць у пачатковых і сярэдніх школах, трэба мець закончаны некалькі прадметаў пэдагагічнага характару.

Каб выкладаць у вышэйшых школах, неабходна мець вышэйшую навуковую ступень, напачатку прынамсі магістра, а пасьля ступень доктара.

*

Б і б л і я т э к а р с т в а — хаця й лічыцца спэцыялізаванай галінай ды вымагае ступень магістра, аднак вартая ўспаміну тым, што яна адкрывае дарогу абсальвэнтам любой галіны веды, так як і настаўніцкая праца. Спэцыялізаваныя бібліятэкі патрабуюць абсальвэнтаў з ведай ці то музыкі, ці мастацтва, ці гісторыі.

Сакратарская праца ёсьць популярным затрудненьнем для моваведаў. Выканаўчы сакратар зьяўляецца правай рукой дырэктара й ёсьць вельмі паважаным становішчам. Шмат якія ўстановы патрабуюць перакладчыкаў, асабліва Паўднёва Амэрыканскія гандлёвыя кампаніі, а таксама лётніцкія лініі. Перакладніцкія ўстановы знаходзяцца ўва ўсіх большых гарадох. Некаторыя абсальвэнты з ведай моваў уладжваюцца як карэспандэнты ў экспорт-імпортных гандлёвых фірмах. Тут пералічаны толькі частковыя магчымасьці для гуманістых, але варта адзначыць, што яны вельмі шырокія.

*

Калі, з тых ці іншых прычынаў, нельга студыява[illegible] у дзень, пры большыні амэрыканскіх унівэрсытэтаў існуюць **вячэрнія школы,** дзе можна поўнасьцяй закончыць студыі й здабыць навуковую ступень. Дыплёмы вячэрніх курсаў пры ўнівэрсытэтах ёсьць поўнавартасныя й вызнаюцца нараўні зь іншымі. Ня гледзячы на некаторыя ад'емныя бакі студыяў вечарамі, ёсьць шмат і дадатніх, таму што прадметы можна разлажыць на даўжэйшы час, у меру магчымасьцяў іх аваладаньня, ды працаваць у дзень на сваё ўтрыманьне. Дзеля таго, што сяньня ўжо амаль немагчыма атрымаць больш-менш лепшую працу ня маючы вышэйшай асьветы, колькасьць студыюючых вечарамі ў амэрыканскіх школах вельмі вялікая.

А. Кароль

ПАГАДНЕНЬНЕ АБ АНТАРКТЫЦЫ

У Вашынгтоне падпісана пагадненьне паміж прадстаўнікамі 12-ці краінаў, якія бралі ўдзел у канфэрэнцыі ў пытаньнях Антарктыкі. Пагадненьне, выпрацаванае ў выніку сямітыднёвых абмеркаваньняў, прадугледжвае супрацоўніцтва паміж зацікаўленымі дзяржавамі, у тым ліку Задзіночанамі Штатамі й СССР, у галіне навуковых досьледаў Антарктыкі дзеля мірных мэтаў. Пагадненьне прадугледжвае таксама забарону ядзерных выпрабаваньняў у Антарктыцы ў ваенных ці мірных мэтах, а таксама стварэньне ракетных базаў. Кажная з краінаў, якая брала ўдзел у канфэрэнцыі, мае неабмежаванае права кантролі й навуковых досьледаў на ўсёй тэрыторыі Антарктыкі, у раёне на паўдні 60-га градусу паўднёвай шырыні. Прадугледжваецца таксама, што кажная дзяржава, якая зьяўляецца сябрам Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў, мае права ў кажны мамэнт далучыцца да гэтага пагадненьня. Што-ж датычыць дзяржаваў, якія не зьяўляюцца сябрамі Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў, дык яны могуць далучыцца да пагадненьня толькі ў выпадку поўнай згоды з боку зацікаўленых у гэтым удзельнікаў пагадненьня.

У вадным з 14-ці пунктаў пагадненьня гаворыцца аб тым, што тэрытарыяльныя правы паасобных краінаў у Антарктыцы пакідаюцца ў іхным цяперашнім стане й што дзяржавы, якія цяпер ня маюць тэрытарыяльных правоў у Антарктыцы, ня могуць дамагацца іх і ў далейшым. Пагадненьне ўва ўсіх гэтых пытаньнях падпісанае на 30-цігадовы пэрыяд.

ЗЬЕЗД АНГЕЛЬСКАЙ РАБОТНІЦКАЙ ПАРТЫІ

(Заканчэньне з 3-яй бачыны)

ня ў тым, што масы патрабуюць сацыялізму, а партыйныя бюракраты яго ня хочуць. Справа выглядае якраз наадварот. Партыйныя актывісты дамагаюцца вернасьці аджылым догматам, якімі масы ўжо ня цікавяцца. І асабліва выразна выяўляецца гэты разрыў у дачыненьнях партыі да моладзі. А менавіта галасы цяперашняй моладзі ў значнай ступені вырашаць вынік наступных выбараў у 1964-ым годзе. Менавіта яны вырашаць лёс сацыялізму ў Англіі.

Змаганьне паміж дзьвюма плынямі аб складзе партыі на зьезьдзе засталося бяз выніку. Вонкавае адзінства партыі захаванае, але на працягу найбліжэйшых трох-чатырох год, перад новымі выбарамі, сацыялістычная партыя Англіі бязсумліву будзе мець пакутлівы працэс пераацэнкі ўсіх ейных вартасьцяў.

С.

Фэльетон

Спячка й гарачка

З радыёвай хвалі «Свабода»

Заўсёды, даражэнькія мае, пачынаю пажаданьнем добрага дня, але заўсёды й сумлеў маю: ці ёсьць у **бэсэсэрыі** наагул добрыя дзянькі?

Усюды, куды ні кінься. — на заводах і ў калгасах — трэба ўздымаць вытворчасьць тэмпамі, гнаць, даганяць, пераганяць... А нядаўна й новы мэтад выдумалі, мэтад **рытмічнай працы,** гэта значыць, каб як машына тая працаваў чалавек. Кажную хвілінку плянуюць і ўлічваюць. Толькі, вось, народ наш, чамусьці, ніяк мэтаду гэтага не ўспрыймае. Наадварот, людзі свой мэтад маюць. Называецца ён **сьпячкай...** Партыйная «Зьвязда» навет гаворыць пра гэты мэтад. А сэнс ягоны такі: калі справаздачны тэрмін яшчэ далёка, дык не працуюць, а толькі варушацца... Каму-ж хочацца на партыю пот ліць? Варушацца й на сонца пазіраюць, ці хутка дзень скончыцца? Навет начальства рукі апушчае. Вось гэта й ёсьць **сьпячка.** Затое, калі набліжаецца якось-небудзь сьвята, май ці кастрычнік, або чарговы пленум ЦК, — пачынаецца **гарачка.** Тут, даражэнькія мае, пачынаецца такая мітусьня, шум і гвалт, што хоць усіх сьвятых з хаты вынось...

З раніцы да ночы бегаюць і блытаюцца агітатары, з ног зьбіваюцца й людзей з толку зьбіваюць. На двух працоўных — два агітатары. Крычаць яны пры станку, крычаць пры плузе, крычаць на пашы пры худым статку, навет бедны калгасны конь, як кажуць, мусіць слухаць палымяныя прамовы й заклікі партыі... Плякаты, плякаты, сьценгазэты, лёзунгі, заклікі, загады ўсюды — у клюбах, на сьценах, на паркане і ў сьвінарніках. Няма куды схавацца ад агітацыі — навет у хаце пад ложкам агітатар чалавека знойдзе.

Усе агітатары адно крычаць: «Бяжы на вахту!», «Улучайся ў спаборніцтва!», «Бяры прыклад з Мамая!», «Ідзі сьлядамі Гаганавай!», «Здавай, аддавай дзяржаве!», «Даганяй, пераганяй Амэрыку!», «Родная партыя хоча, родны ўрад кліча, родны Хрушчоў вядзе!» Вось гэта і ёсьць партыйная сэзонная **гарачка.**

Аднак, гэтая гарачка мала дзее на Беларусаў. Працуюць **«рытмічна»,** часта на сонца паглядаюць, ці хутка дзень скончыцца, каб заснуць, ану-ж прысьніцца ўначы што-небудзь няштодзённае, ня бэсэсэраўскае, накшталт: «Можа заўтра, калі абуджуся, ня будзе ні роднай партыі-маткі, ні роднага ўраду-бацькі, і я буду запраўды сіратой...»

Эх, даражэнькія, не здарма-ж актуальная прыказка кажа: «Столькі жыцьця, колькі ў песьні, столькі шчасьця, колькі ў снох!»

Адно, што ў нас рытмічна працуе, гэта бальшавіцкая прапаганда: зь лёгкай рукі й мізэрнай фантазіі партыйнага пісакі й пустамола і прадукцыя ўзрастае, і дабрабыт павялічваецца, і энтузіязм уздымаецца, і Амэрыка застаецца далёка ззаду...

Працоўны Беларус чытае ўсё гэта, слухае й думае: «Чаму-ж я нічога падобнага ня бачыў? Калі-б так было, дык кажны калгасьнік ужо мусіў-бы мець, прынамся, «Победу». А мы пакуль думаем, як зьвязаць гужы, каб запрагчы аднавокую кабылу ды завесьці два бітоны калгаснага малака ў раён, бо відушчая кабыла «Кадрыліха» (можа з намерам самагубства) ўскочыла ў сіласную яму...»

Гэта не фантазія, даражэнькія, гэта напісана ў рэалістычнай аповесьці Кулакоўскага — «Дабрасельцы»...

Думае Беларус, глядзіць на сонца й пазяхае. Гэта, не **гарачка,** гэта — штодзённая **сьпячка,** гэта бэсэсэраўская рэчаіснасьць.

Беларус апатычна зьвязвае гужы, ушчэмлівае ў аглоблі аднавокую кабылу й памаленьку выяжджае на старт... даганяць Амэрыку...

нс

Ліст у Рэдакцыю

Вельміпаважаны сп. Рэдактар!

Дазвольце праз газэту «Бацькаўшчына» выразіць глыбокую й шчырую падзяку Клііўлендзкаму аддзелу Згуртаваньня Беларускае Моладзі ў Амэрыцы, на чале із сп. У. Дунцом, за наладжаньне й арганізацыю прыняцьця ў Беларускім Доме ў Кліўлендзе, за ўсю тую цяплыню, шчырасьць і той радасны настрой, якія панавалі на гэтым прыняцьці. Сардэчна дзякую прамоўцам: айцу Мікалаю, сп. сп. др. Грынкевічу, Кісламу, Кахаяноўскаму, Дунцу, успомніўшым маю скромную працу на культурна-грамадзкай ніве, а таксама ўсім сябром-кліўлендцам, што сваёю прысутнасьцяй узнагародзілі наш канцэрт і банкет-прыняцьце. Прашу верыць, што мае сілы й здольнасьці я й надалей буду аддаваць на карысьць Вольнай Беларусі. Асаблівыя-ж мае пачуцьці — кліўлендзкай Моладзі.

Мікола Куліковіч

НІВОДНАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ, ТАВАРЫСКАЯ Й СЯМЕЙНАЯ УРАЧЫСТАСЬЦЬ НЕ ПАВІННА АДБЫЦЦА БЕЗ ЗБОРУ СЯРОД ПРЫСУТНЫХ АХВЯРАЎ НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»!

УВАГА! УВАГА!

Ужо выйшла з друку асобнай кніжкай у Выдавецтве «Бацькаўшчына» ведамая аповесьць Аляксея Кулакоўскага

«ДАБРАСЕЛЬЦЫ»

з уводным артыкулам Д-ра Ст. Станкевіча. Кніжка мае 112 бачынаў і каштуе ў ЗША і Канадзе 1,5 даляраў, а ў іншых краінах раўнавартасьць 1 амэр. даляра. Купляць і выпісваць можна з Адміністрацыі «Бацькаўшчыны» й у Прадстаўніцтвах «Бацькаўшчыны» ўва ўсіх краінах паза Нямеччынай.

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd., London, S. W. 6.

АЎСТРАЛІЯ:
Mr. A. Vasilenia, 39 Edwin St., Croydon, N. S. W.
Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.
Mr. M. Nikan, 14 Steel St., Spotswood—Melbourne, Vic.
Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

БРАЗЫЛІЯ:
Mr. C. Cimafiejčyk, Prasa 76, Tiridentes, Curitiba — Parana.

ЗАДЗІНОЧАНЫЯ ШТАТЫ:
Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.
Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.
Mr. Ul. Duniec, 814 Brayton Ave., Cleveland 13, Ohio.

КАНАДА:
Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont.

ФРАНЦЫЯ:
Union des Travailleurs Biélorussiens en France, 26, rue de Montholon, Paris 9.
Mr. W. Kasztelan, 33 rue Kleber, Mouvaux (Nord).

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.

Выдавец: Уладзімер Бортнік

РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ